

Mănăstirile lui Alexandru-cel-Bun.

Din ce în ce mai despărțită de Polonia, iar la urmă în strânsă legătură cu Lituania lui Svidrigailo, neastâmpăratul urmaș al stăpânirii și planurilor lui Vitold, politica moldovenească nu mai cerea ocrotirea fățarnică a catolicismului din partea Domniei. De alminterea, ziditorul bisericii catolice din Baia fusese un ctitor și înouitor de mănăstiri răsăritene. Într'un unghiu de munte din Bucovina de azi, la *Moldovița*, el făcù o nouă mănăstire, al cărei privilegiu d'întăiu are data de 31 Octombrie 1402 și vine dela Alexandru, care dădù fundației sale două mori în Baia: una în cetate chiar, alta la margine, și patru sălașe de «Tatari»¹, așezate tot acolo. Danii de pământ le face el Moldoviței și în 1409; o mare parte din munți și vămi, Ținutul ce mărginește cursul răpede al Bistriței, intră astfel dela început, cu uriașele-i păduri bătrâne, în stăpânirea călugărilor Bunei-Vestiri. Și Doamna Ana crescù din partea ei averea Moldoviței². Egumenul cel d'întăiu al Moldoviței nu e numit în niciunul din aceste acte domnești, dar el trebuie să fi fost, nu numai administratorul unor moși întinse, dar și un fel de Vlădică fără hirotonisire al preoților din toate satele ce alcătuiau marele domeniu al mănăstirii.

¹ Sau Tătărași-Țigani.

² Wickenhauser, *Moldowiza*, Viena, 1862, p. 55 și urm.

N'avem încă o carte de privilegii pentru mănăstirea de pe malul Siretiului, a «Sfântului Nicolae din Poiana Siretiului», dar, încă din 1409, Alexandru făcea o danie acestei mănăstiri, fără a spune ori a lăsa să se înțeleagă prin vreun cuvânt că el ar fi și întemeietorul ei. Domnul se mulțamește a-i da toate drepturile asupra bălții «ce se întinde dela gura Șomuzului până la hotarul ce este la Heciu», precum și un loc de sădit vie pe dânsul¹. Se adăugiră apoi, la 1410, către averea acesteilalte mănăstiri: «din Tarmărtașenii dela Șomuz cinci sălașuri de *Tatari*, cu voia șoldanului lor [sau cu șoldanul, cu Sultanul, sau Voievodul lor], Petru»².

Bistrița, de lângă apa cu același nume, fû prefăcută de Alexandru, care eră să fie și îngropat în cuprinsul ei. Acestei mănăstiri, cu hramul Adormirii Maicii Domnului, îi hărăziă el la 1422 vama Bârladului, care nu eră una din cele mai puțin însemnate ale țerii, «în deplină stăpânire, pe veci»³; peste câțiva ani, la 1428 și 1431, când Domnia lui Alexandru se apropia acuma de sfârșit, Bistrița mai căpăta o vamă: aceia, pentru Secuime, dela «Tazlău, care se ține de vama Bacăului». Patru prisăci de albine, în locuri depărtate, trebuiau să dea bisericii ceara trebuitoare. Slujba erău să i-o facă 31 de sălașuri de Țigani, — așa se și zice aici, nu «AȚigani», ca la Munteni —, cu un cneaz sau jude și 12 «bordeie» de Tatari adevărați. În sfârșit, pentru întâiași dată se dă unei mănăstiri, împreună cu un sat și siliștea lui, și mănăstirea clădită de alții pe acest loc: «mănăstirea Sf. Nicolae, unde a fost Huba»⁴. Acest act ni dă și numele egumenului Vasilie, numit *staret*, și «domn», *chir*, ca episcopii. La Bistrița s'a îngropat și Doamna Ana, la 2 Novembre 1418⁵.

¹ *Arch. ist.*, I², pp. 11-2, no. 283.

² *Ibid.*, pp. 12-3, no. 284.

³ *Ibid.*, I¹, p. 132.

⁴ *Ibid.*, pp. 122-3.

⁵ Iorga, *Inscriptii*, I, p. 38.

Hărțile mănăstirii *Neamțului* n'au fost tipărite nici măcar în rōgeste, fiind numai de puțină vreme aduse la Arhivele Statului, dar ele trebuie să cuprindă un număr de privilegii asămănătoare dela Alexandru-cel-Bun.

Biserica de lemn dela *Rădăuți*, unde eră, dela Bogdan-Vodă încoace, gropnița Domnilor Moldovei, pentru care cuvânt i-a făcut și daruri Anastasia, fiica lui Lațcu-Vodă și soția lui Iurg Coriatovici¹, a fost întemeiată din nou, de piatră, supt Alexandru însuși. Un privilegiu mai târziu dă mărturie că organizatorul Moldovei, în ordinea politică și în cea bisericească, a dăruit bisericii acesteia, al cărei stareț de mănăstire ținea loc de episcop în părțile de sus ale țerii, care fuseseră de curând căpătate, supt Alexandru însuși ori supt înaintașul său, Petru Mușat, dela Poloni, cu mai puțin de 50 de biserici, «cu popii lor», și anume: «din Ținutul Sucevei 44, iar din Ținutul Cernăuțului șese biserici»². La Rădăuți se începū acel pomelnic din care pe încetul se dezvoltă în alte locuri, mai fericite, cronica moldovenească.

Încă înainte de Alexandru, de pe vremea lui Roman-Vodă, ctitorul orașului ce-i poartă numele, se află în acesta o biserică a Sf. Paraschive. Aici s'a îngropat și soția întemeietorului, Anastasia. Fiul Anastasiei și al lui Roman veni acum să înzestreze biserica din *Roman* cu sate și mori, cu «vaduri pe Moldova din jos de târgul Romanului». Actul de danie spune că ea s'a făcut «în Suceava, preasfințitului Mitropolit Iosif», cea ce arată două lucruri: că și aceasta eră ctitor la Sf. Paraschiva, de vreme ce *lui* i se făceau daruri pentru *dânsa* și, al doilea, că în acest moment, la 16 Septembre 1408, nu se întemeiasă încă o a

¹ Melchisedec, în *An. Ac. Rom.*, VII, p. 272 sau în *Rev. p. ist., arch. și fil.*, I, p. 60; Kozak, *Die Inschriften aus der Bukowina*, I, Viena, 1903; cf. *Ist. lit. rom. în veacul al XVIII-lea*, II, p. 532, nota 1; *Studii și doc.*, VI, p. 627.

² *Uricariul*, XVIII, p. 58 și urm.

doua episcopie a țerii, o «Mitropolie a Țerii-de-Jos», cum i s'a zis mai târziu, în Roman¹. Totuși Alexandru-cel-Bun se arată, într'un act al lui Ștefan-cel-Mare, ca întâiul ctitor al «Mitropoliei» de Roman, căreia-i dă, nu numai Leucuşenii, «cu dijma de varză», cari se întâlnesc și în documentul precedent, dar și Dragomireștii². Cel d'întăiu «Mitropolit al Romanului», chir Calist, e pomenit într'un act dela Ștefan-Vodă, fiul lui Alexandru, la 30 Septembrie 1445. când i se dă «un Tatar din Tatarii noștri dela Neamț și cu sălașul și cu toată averea lui»³, putându-l lăsa după moarte, fie «bisericii», fie altui cuiva, dacă nu vrea să-l libereze, ca să trăiască «slobod, după legea românească». «nepomenindu-i nimeni de robie». «Mitropolia» se arată ca un fapt cunoscut și, de oare ce, în luptele ce izbucniră după moartea lui Alexandru, fiii lui nevrednici numai răgaz pentru așezăminte nouă bisericesti n'aveau, trebuie să se admită că întemeietorul episcopiei de Roman a fost tot Alexandru-cel-Bun.

¹ Melchisedec, *Cronica Romanului*, I, pp. 101-2. Cf. I. Bogdan, *Convorbiri literare*, XXXV, p. 364 și urm.

² Melchisedec, *l. c.*, p. 147.

³ *Ibid.*, p. 112.